

ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אזהב ציון

סד.

"הפסח נשחט בשלוש כתות"

מעלת הטורח בגופו בעסק המצות

כתב הטור (או"ח סי' תס) שבעלי מעשה וחסידים מחמירים על עצמם כהגאונים המחמירים שלא ילושו את המצות על ידי חרש שוטה וקטן, ולשים בעצמם את המצות ואופים, כמו שאמרו (להלן קטז) מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה. לכן מצוה על כל אדם להשתדל בעשיית המצות ובאפיתתם. וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל, והיה משתדל בהם ועומד על עשייתם ומזרז העוסקים בהם ומסייע בעריכתם.

וכתב הט"ז (שם סק"ב) שבספר כוונות האר"י כתב שיטריח עצמו במצה של מצוה, עד כי יתחמם ויזיע ובזה ישר הקליפות שגולדו מעוונותיו. וכ"כ המקובל הגה"ק רבי עמנואל חי ריקי בספרו משנת חסידים (מסכת התשובה פרק י' אות י"ב): "ולתקן עון הנודע מועיל הזיעה אשר יזיע בעשיית המצות כגון מצה של מצוה ונשיאות הארון בכתף לקבור המת והדומה להם".

ובמשנה שכיר (שו"ת ח"א סי' ע"ח אות ג', ח"ב סי' ק"ד) הוסיף עוד מקור וטעם למעלת הטרחה בעסק המצות, שהרי כל ענייני הפסח הם זכר לנס שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים בכבודו ובעצמו, ולנו שאין לנו בעוה"ר קרבן פסח ולא נשאר לנו רק מצות מצה ואיסור אכילת חמץ, צריכים אנחנו להתעסק בהם דוגמת ההתעסקות בקרבן פסח, וכמו שבקרבן פסח טרחו הרבה בעשייתה ובשחיטתה, שנשחטת בשלש כיתות וברוב עם כמבואר בסוגיותנו, והצליה הייתה גם כן בטרחה רבה וכדינים המבוארים בהמשך הפרק, אם כן למה לא יטרח כל אדם בכבודו ובעצמו במצות אפית המצות, אפילו במצות הפשוטות שאינן אלא משום שימור המצות מהלאו של 'לא

יאכל חמץ'. ובזכות זה יעורר עליו נס הפסח, כמו שתרגם התרגום (שמות יב כג) על תיבת 'ופסח' - וייחוס, ובזה תהיה חמלת ה' עלינו להצילנו מגזירות קשות, ויחיש ישועתנו.

ובאבני נזר (שו"ת או"ח סי' שע"ב) כתב בענין זה בדבר האופים מצות כדי למכרם לאחרים, ששמע שנפרץ מאוד באיזה עיירות אשר אינם אופים מצות כל בעל הבית לעצמו, רק אחד אופה למכור. ורע עלי המעשה מאוד, כי אם הבעל הבית אופה משגיח על המצות וכל אחד חרד על המצוה ורואה שיהיה על צד היותר טוב, ודיני אפית מצות רבו כמו רבו, אך אם אחד אופה כדי להרויח כל מגמתו למעט בהוצאות ולא ישגיח כל כך על המצוה. ועוד שהרי מעלה גדולה היא מה שאמרו במדרש (שמו"ר יז, ה) שבשכר שהיו ישראל במצרים טוחנים ולשים את המצות, עקר הקב"ה נטיעתם של מצרים. ואם כי בטחינה הדבר קשה לטחון בעצמו את המצות, על כל פנים בעיקר מצות שימור של הלישה, למה נמנע במצוה חביבה מאוד פעם אחת בשנה, לקנות מצות מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (ראה מנחות ל). על כן אם יוכל לבטל מנהג הרע הזה לגמרי מה טוב, אך גם אם אי אפשר, על כל פנים ידרוש ברבים כי איש אשר יראת ה' נגע בליבו, ילך בדרך שדרכו אבותינו ויאפה מצות לעצמו וישמח במצוה הבאה לידו. ובטח זכות זה תעמוד להם ביום הכסא, כמבואר בזוהר הקדוש (תצוה קפג): שעיקר הדין בראש השנה הוא למי שאינו נוטל מיכלא דאסוותא.

סד:

**"אביי אמר ננעלו תנן,
רבא אמר נועלין תנן"**

אימתי לא סומכין על הנס

בספר כסא אליה לגאון רבי אליהו ישראל (בליקוטים סימן ח) הביא שהקשה הרב מקראי קדש משם הרב ברוך ברזילי, דמאי שנא מאמה כליא עורב שלא יטנפו העורבין וגם שולחנות

של שיש שלא יסריח הבשר, דלא סמכין אניסא, ואילו הכא לאביי סמכין אניסא שינעלו הדלתות מאליהן ולא יכנסו כולם בבת אחת. ותירץ הרב מקראי קדש דשאני הכא שאילו לא ישחט בג' כתות לא יועיל הקרבן פסח, לא יביא השי"ת תקלה, מה שא"כ התם אם יטנפו העורבין ויסריח הבשר אין הקרבן נפסל לא סמכין אניסא.

ותמה עליו: "איך פה קדוש יאמר דבר זה דהרי הרמב"ם (בפ"ח מהל' ק"פ דין י"א) כתב להדיא דהא דהפסח נשחט לג' כתות היינו לכתחילה אבל בדיעבד כשר. וכ"כ רש"י בפירוש דמתניתין מצוה ליחלק לג' כתות זו אחר זו יעו"ש.

"ולעיקר הקושיא נראה לעניות דעתי דדוקא התם הוא דסמכין אניסא משום דאנו באין לעכב ע"י של עושה מצוה לסגור הדלתות אחריהן ואינו מדרכי המוסר, ודוק. ורחימא דנפשי החכם השלם והכולל זה סיני בר אח"י הוא כמה"ר משה ישראל נר"ו תירץ לעיקר הקושיא, דע"כ לא קאמר אביי דסמכין אניסא אלא התם דוקא בדלתות העזרה, וה"ט, משום דכבר ראינו שנעשה נס זה בתחילת הבית בפסח ראשון שנעלו דלתות העזרה מאליהן, משו"ה שבקינן להו בכל שנה ושנה שינעלו מאליהן וסמכין אניסא אשר כבר ראינו שנעשה ואפשר שאירע כן פעם ושנים ושלוש. משא"כ באינך דעדיין לא ידענו אם יארע נס, דבאמה כליא עורב ושולחנות של שיש הן בעודם בונים הבית עדיין לא ידעו אם יעשה נס, ואמטול הכי לא סמכין אניסא".

ומן רבינו זי"ע במאור ישראל כאן כתב: "ותימא דהא קי"ל דבדיעבד אם נשחט אפי' בכתה אחת כשר, וכמבואר ברמב"ם (פ"ח מהל' קרבן פסח ה"א). ושוב מצאתי למרן החיד"א בספר שער יוסף (הוריות יב: דף ק"ז ע"א והלאה) שהקשה כן על המהר"א, והאריך בזה, והוא ז"ל כתב ליישב, דהכא סמכין אניסא משום דסמא בידן שבראות השוערים שלא נשארו אלא כמה עשרות ינעלו השוערים בידים. ע"ש. וגם הלום ראיתי להגאון

"בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה" (סח:)

תינוק שלא נימול והגיע זמן פדיונו האם יפדוהו

כתב הש"ך (יו"ד סי' שה ס"ק יב, בשם שו"ת ראנ"ח סי' ע"ט) שתינוק בכור שחלה ולא נתרפא עד יום שלשים ואחד, אף שאין עיכוב למצות פדיון הבן מחמת החולי, מכל מקום להקדים המילה לפדיון הבן משום שהמילה היא אות הכניסה בדת וקבלת מלכותו יתברך עליו, ואלמלא הכניסה בברית אברהם אבינו אין חיוב למצות פדיון כלל, וכדרך שאמרו במדרש (מכילתא יתרו ו), משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עליהם גזירות, אמר להם לאו, כשיקבלו את מלכותי אגזור עליהם גזרות, שאם מלכותי לא יקבלו גזרותי לא יקבלו.

אך בשו"ת יד אליהו לובלין (סי' נ"ד) הקשה על הראנ"ח, שהרי בכמה מקומות בש"ס אמרו שחביבה מצוה בשעתה, ואף בסוגייתנו הובא כן בשם רבי שמעון ומשמע שכן הלכה, ואם כן יש להקדים פדיון הבן למילה כיון שפדיון הבן הוא מצוה בשעתה והמילה שאינה בזמנה אינה מצוה בשעתה, וכיון שחביבה מצוה בשעתה יש להקדימה ולפדות הבן קודם שימול אותו.

ובחיים שאל (שו"ת ח"א סי' ל"א) כתב שאין זו קושיא על הראנ"ח, כיון שגם אם ימול קודם שיעשה פדיון הבן עדיין עושה את מצות פדיון בשעתה, ומי אמר שמצוה בשעתה יש לה דין קדימה לשאר מצוות שיש טעם להקדימם, והרי אפשר שכל שעושה את המצוה בשעתה דיו, הגם שלשעה קלה עושה מצוה אחרת, כל שיש טעם להקדימה, כגון כאן שיש טעם להקדים המילה לפדיון משום שמקדימים לקבל עול מלכות שמים לעשיית המצוות.

ומרן רבינו זי"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ו חיו"ד סימן כ"ה) העלה: "יש להקדים מצות פדיון בזמנה ביום ל"א, ולכשיתרפא יכנס בבריתו של אברהם אבינו. ואפשר שמצות הפדיון ראויה היא שתגן על התינוק שהשי"ת ישלח דברו הטוב וירפאהו, בגבורות ישע ימינו, וכמ"ש בב"ב (פ) לפרש"י והערך שפירשו ישוע הבן היינו פדיון הבן. וכ"כ בס' חסידים (סי' שלד), מעשה בבחור אחד שנטה למות, והתחיל צווח: תפדוני. אמר להם החכם שמא בכור הוא, א"ל הן, א"ל לפדותו ויחיה, מיד נתנו לכהן דמי פדיונו, וחיה אח"כ כ"ה שנים. וכ"כ הגאון מהר"ח פלאג' בס' רוח חיים (סי' שה סק"ב) שכן נעשה מעשה בימיו. ושכ"כ מרן החיד"א במדבר קדמות (מע' פ אות י) מסגולת הפדיון להציל התינוק מכל פגעי ומחלות הילדים. ע"ש".

את עצמו מובדל ומרוחק מאת אלהיו יתברך, מצד מעשיו הרעים ודרכיו המקולקלים, ועתה בא לשוב לדרך הטובה והישרה ולהתקרב לפני חנון המרבה לסלוח, והוא אינו יודע את עתו אם יניחו לו לשוב תשובה שלמה וראויה לכבוד עונותיו ופשעיו, ומקבל עליו להתענות ימים אחדים והיו בהם שבתות וימים טובים, אין בזה עוון אשמה, אלא אדרבא צדקה תחשב לו, וזכות שמזכה את נפשו העגומה כדי לטהרה לשוב אל בית אביה כנעוריה.

"ויש להביא ראיה אף על פי שאינה צריכה, ממר בריה דרבינא דהוה כל שתא יתיב בתעניתא בר מעצרתא ופוריא וכו', נראה שלא היה חושש על שום יום של ימות השנה כי אם על אלו מן הטעם שאומר שם בתלמוד, אבל כל שאר הימים לא היה חושש לכבודם ולשמחתם שכוונתו היתה לשמים, והיא סברה נכונה למי שהוא בעל שכל ושוכל הענינים כאשר הם, ואין כאן מקום להאריך". עכ"ד.

והגאון רבי יעקב חיים סופר בספרו עדות ביעקב (ח"ב סימן ל"ג) כתב וז"ל: "ועם שאיני כדאי כלל, בענינותי לא ירדתי לסוף דעתו הרמה ז"ל במה שכתב שמותר להתענות לתשובה אפילו בשבתות וימים טובים, ולכאורה הוא תימה שהרי לדעת הרבה פוסקים מן התורה אסור לו להתענות וחייב לאכול ולסעוד בימים אלו כנודע, וכמו שכתב בשו"ת הרשב"א ח"ד (סימן רס"ב) הובא בכף החיים (סימן רפ"ח אות ד'),

"וגם הראיה שהביא ממר בריה דרבינא, תמה אני על עצמי שהרי אינה מוכרחת כלל, כי כבר רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל הסבירו שמר בריה דרבינא היה מתענה תעניות חלום, וזו לשון רבותינו בעלי התוספות ז"ל ברכות (מ"ט ב'): "אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, ואם תאמר והא הוי ראש חודש מיומי דלא להתענות בהון במגילת תענית וי"ל דהכי פירושו אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל פת שחייבנו בברכת המזון אבל ביום טוב צריך לאכול פת. והא דאמרין מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולה שתא, משמע שהיה מתענה ביום טוב, מפרש ר"י דבתענית חלום קאמר אבל בשאר תעניות אסור". ועיין שם בספר עינים למשפט ובמאירי כאן ודו"ק. ולפיכך דברי הרב סדר היום ז"ל צל"ע.

"ולענין דינא כבר פסקו גדולי האחרונים שאפילו משום תשובה אסור להתענות בשבתות וימים טובים, וכמו שכתב בשו"ת מהרי"ט ח"ב (סימן י"ח), ומו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן רפ"ח אות ה'), וסימן תקכ"ט אות ח' ע"ש". וע"ע למרן רבינו זי"ע במאור ישראל כאן בארוכה.

מהלך בכל ארץ מצרים, מהלך ארבעים יום, והיה אומר, ממקום פלוני עד מקום פלוני כת אחת, וממקום פלוני עד מקום פלוני כת אחת, ואל תתמה על כך, ומה אבק שאין דרכו להלך נאמר בו והיה לאבק בכל ארץ מצרים, קול שדרכו להלך לא כל שכן. ע"ש. וכיון דמעיקרא היה נשחט בשלש כתות על פי נס, ה"נ נעשה כן ע"פ נס. ומש"ה קאמר אביי דסמכינן אניסא. ע"כ. ודפח"ח".

סח:

"כולה שתא הוה יתיב בתעניתא"

האם מותר להתענות בשבת לצורך תשובה

בספר סדר היום (לרבינו משה ב"ר יהודה מכיר ז"ל סדר חודש אלול דף ר') כתב: "גם מי שרואה

בעל שלחן גבוה בשו"ת אהל יוסף (בליקוטים שבסוף הספר סי' ה) שגם הוא תמה ע"ד המהרח"א הנ"ל. וכ' לתרץ דשאני הכא שאינו לעיכובא הילכך סמכינן אניסא, אבל בכלאי עורב, שמא לא יהיה נס, וישליך העוף הפורח דבר טמא על הקדשים וכו'. וכן בבשר שעל השלחנות של שיש, לא סמכו על הנס שלא הסריח בשר הקדש מעולם, דשמא לא יעשה נס ויסריח, ויהיה בזיון לקדשים וכו'. ע"ש. וכן מצאתי עוד להגאון רבי יעקב שאול בספר קול יעקב (בחידושי הלכות דף ב ע"ד), שתמה ג"כ על המהרח"א הנ"ל כמש"כ, דהא בדיעבד כשר, וכמ"ש הרמב"ם, ותריץ יתיב לההיא שלא הניחו לכהן גדול לישן בליל יוהכ"פ וכו', וסיים, שיי"ל דלא קאמר אביי הכא דסמכינן אניסא אלא בקרבן פסח, שכל עיקרו ביציאת מצרים היה על דרך נס, כדאיתא בירושלמי (פרק תמיד נשחט ה"ה), א"ר יעקב בר אחא, נתן הקב"ה כח בקולו של משה, והיה קולו